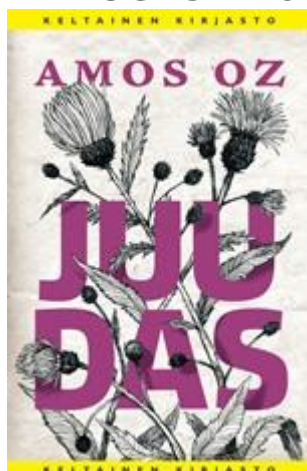

Amos Oz: Juudas

Petturien ja petettyjen kirja – RIITTA VAISMAA

(5.2.2018)

Kariotin Juudas oli ensimmäinen kristitty, ei petturi lainkaan siinä merkityksessä kuin evankeliumit opettavat. Jeesus sen sijaan syntyi ja kuoli juutalaisena. *Vanhan ja Uuden testamentin* kirjoituksia selvitellään Amos Ozin uusimmassa, jo vuonna 2014 hepreaksi ilmestyneessä romaanissa *Juudas*. Päähenkilö Shmuel Ash on valmistelemassa uskontotieteen tutkielmaa juutalaisten suhtautumisesta Jeesukseen. Hän on elämäntilanteeseensa turhautunut, vaikka opinnäytteen tema kiinnostaakin. Shmuelin isä on tehnyt konkurssin eikä voi enää kustantaa poikansa opintoja. Kun vielä tyttöystävä jättää ja menee naimisiin aiemman poikaystävänsä, kunnollisen hydrologin kanssa, Shmuelin mitta on täynnä. Hän jättää opintonsa ja päättää etsiä työtä, mikä ei ole 1950-lopun Jerusalemissa helppoa varsinkaan liikaa puhuvalle, nukkavierulle ja opintonsa kesken jättäneelle humanistille.

Opintojen teemat pysyvät mukana, kun Shmuel päätyy vanhaan, rapistuvaan taloon Jerusalemin laidalle iäkkään, lähes liikuntakyvyttömän Gersom Waldin iltapäivien ja iltojen seuraksi. Shmuelin tehtävänä on keskustella, mieluiten olla eri mieltä, päivittäin viitisen tuntia Waldin kanssa, keittää loputtomasti teetä ja lämmittää iltaruuaksi puuroa. Palkkiona hän saa asuttavakseen ullakkohuoneen, osan ravinnostaan ja hyvin pienen rahapalkan. Romanttisten haaveidensa kohteeksi hän saa Waldin miniän, tämän itsenäisyysodassa kuolleen ainoan pojan lesken, arvoituksellisen Atalja Abrabanelin. Nämä kolme yksinäistä ovat *Juudaksen* omintakeiset keskushenkilöt.

Shmuel Ash muistuttaa olemukseltaan Ozin edellisen suomennoksen *Fiman* (suom. 2012) päähenkilöä, vaikka Fima eläikin lähempänä omaa aikaamme kuin Shmuel. Molempien rakkaudetkin kaatuvat loputtomaan selittämiseen. Väistämättä tulee mieleen rasittavuuteen asti puhuva Arje Klausner, päähenkilö Amoksen isä, Ozin omaelämäkerrallisesta romaanista *Tarina rakkaudesta ja pimeydestä* (suom. 2007). Klausner puhui eniten kielitieteestä, sanojen etymologiasta, Fima taas politiikasta. Shmuelin Ashin

sydäntä lähellä ovat juutalaisuuden ja kristinuskon kysymykset. *Juudas* muistuttaa teoreettisuudessaan Ozin varhaisia 1980-luvun teoksia, joissa hän kuvaa elämää kibbutseissa ja etenkin eron tekoa kibbutseista. Ozin romaanien henkilöt ovat äärettömän kirjaviisaita. *Juudaksessa* kiistelevät Shmuel ja Wald osaavat ulkoa niin *Vanhan* kuin *Uuden testamentin* kirjoitukset, samoin monien filosofien, runoilijoiden ja poliitikkojen kirjoitukset ja puheet. Heidän puheissaan ja kiistoissaan on lähes läsnä olevana edesmennyt Shealtiel Abrabanel, jonka talossa kiistellään, jonka kiinnostava työ- ja kuolinhuone on vieressä lukittuna ja jonka tytär aiheuttaa Shmuelissa väristyksiä, tunteita ja toiveita. Näistä vanha mies varoittaa nuorempaansa. Hän on nähnyt jo monta seuralaista, joista kaikki ovat kiinnostuneet liikaa Ataljasta ja joiden pesti talossa on jäänyt lyhyeksi. Näin käy lopulta Shmuelillekin, ehkä hänen onnekseen. Lähtiessään talosta Shmuel miettii, että hän tuskin koskaan palaa tai tapaa enää Gersom Waldia saatikka Atalja Abrabanelia. Toisaalta häntä kiehtoo ajatus, että hän palaisi keskustelemaan Waldin kanssa kirjoitettuaan Juudaksen evankeliumin.

Amos Oz ei ensi kertaa kirjoita Israelin valtiosta ja juutalaisten ja arabien suhteista. Kirjailija on itse aktiivinen kahden valtion mallin puolustaja, mutta hän on sanonut, että hän haluaa erottaa fiktion ja politiikan, joista jälkimmäinen kuuluu esseisiin ja lehtiartikkeleihin. Vaikka kaikissa Ozin teoksissa on läsnä Israelin kansallinen ja poliittinen tilanne, fiktiivisissä teoksissa hän lähestyy Israelin valtion ja politiikan kysymyksiä moninaisten henkilökuvien kautta.

Juudaksessa vuoropuhelua käyvät juutalaisuus ja kristinusko. Kun teoksen punainen lanka on petos, on melko luonnollista, että Kariotin Juudaksen kohtalo on keskeinen. Romaanin keskustelijoiden mukaan Juudas oli Jeesuksen opetuslapsista ainoa, joka ei ollut köyhä kalastaja vaan varakas maanomistaja, jolle 30 hopearahaa olisivat olleet pikku hilkkuja. Alkuaan Juudas ujuttautui Jeesuksen seuraajien joukkoon juutalaisen papiston urkkijana. Pian hän kuitenkin uskoi Jeesuksen opetuksiin ja jumaluuteen enemmän kuin kukaan muu. *Juudas* kyseenalaistaa kristinuskoon keskeisenä kuuluvan Juudaksen petoksen. Kun Jeesusta tultiin pidättämään, hän oli Jerusalemissa niin tunnettu, etteivät hänen pidättäjänsä tarvitseet Juudaksen apua Jeesuksen tunnistamiseen.

Juudas kyllä teki Jeesuksen kuoleman jälkeen itsemurhan. Hän tunsi pettäneensä Jeesuksen uskollaan, ei ilmiannolla. Juudas suostutteli vastentahtoisen Jeesuksen Galileasta Jerusalemiin, jotta hänen opetuksensa saisi arvoisensa yleisön. Juudas jopa houkutteli tämän suostumaan ristiinnaulitsemiseen, koska hän oli täysin vakuuttunut, että Jeesus osoittaa suuruutensa astumalla alas ristiltä. Kun näin ei käynyt, Juudas tunsi pettäneensä niin Jeesuksen kuin itsensäkin.

Shealtiel Abrabanel on ajanut kiivaasti ajatusta juutalaisten ja arabien rauhallisesta rinnakkainelosta ilman kummankaan osapuolen valtiota. Hän on ollut alkujaan Ben Gurionin kannattaja mutta etääntynyt tämän ajatuksista. Hän on saanut kantaakseen petturin leiman, koska häntä on pidetty liian arabimielisenä. Mies on katkeroitunut ja erakoitunut. Shmuelin kiinnostus nostaa kuolleen miehen huoneensa yksinäisyydestä, kun nuori mies kiinnostuu Abrabanelin ajatuksista eikä vähiten miehen tyttärestä.

Petettyjä tai ainakin pettyneitä ovat oikeastaan kaikki romaanin henkilöt Juudaksesta Smuel Ashiin ja poikansa menettäneestä Waldista rakkaansa menettäneeseen Ataljaan. *Juudaksen* kiistelevät miehet harmittelevat, kun Juudaksesta juontuva sana juutalainen on saanut etenkin kristinuskossa ikuisen petturin leiman.

Oz käyttää *Juudaksessa* runsaasti ja onnistuneesti toistoa. Sitä on joka tasolla, ja se sopii asioihin, jotka toistuvat vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen niin Israelin poliittisessa tilanteessa, juutalaisten, kristittyjen ja arabien yhteyksissä kuin romaanin henkilöiden elämässä.

On syytä nostaa hattua sille, että Minna Tuovinen on suomentanut *Juudaksen* alkukielestä hepreasta. Aiemmat Ozin teokset on käännetty suomeksi englannin kautta. Tuovinen on päättänyt olla suomentamatta erinäisiä sanoja ja käsitteitä. Ratkaisu toimii. Vaikka lukija ei tarkasti tiedä kaikkien ilmaisujen merkitystä, ne sopivat teoksen tyyliin ja ilmapiiriin.

Suomennos ei kuitenkaan ole ongelmaton. Etenkin alkupuolen teoreettisävyiset moniosaiset virkkeet puuroutuvat. Useankaan lukukerran jälkeen ei voi olla varma, onko ymmärtänyt kaikkea tai oikein. Tuovinen kirjoittaa siionisti ja siionistinen, vaikka Sionistinen Maailmanliitto -nimi toistuu lukuisia kertoja. Objekteissa olisi tarkennuksen varaa, suomen kielen vastaisia ilmaisuja on muitakin, esim. "jätetty kesken pystytyksensä". Tuovinen on keksinyt sinänsä näppäriä uudissanoja, mm. nutturoida ja horjakkaasti, mutta ne jäävät yksittäisinä irrallisiksi. Ehkä niiden oikea paikka olisi toisentyyppisessä teoksessa.

Amos Oz: *Juudas* (Ha-besova al-pi Jehuda). Suom. Minna Tuovinen. Tammi 2018. 357 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko